

Козиряцька С. А.,
к. соц. ком., доцент
кафедри культурології та українознавства
Запорізького державного медичного
університету

Kozyryatska Svetlana,
Candidate of Sciences in Social Communications,
Associate Professor at the Department of
Ukrainian and Cultural Studies,
Zaporozhzhia State Medical University

УДК 007:[2:070.482+371.671]

Релігійна журналістика в інформаційному полі сучасного суспільства

(рецензія на підручник Бойко А. А. «Релігійна журналістика». Київ :
Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 307 с.)

Religion Journalism in Media Space of the Modern Society

(A Textbook Review: Alla Boyko, Religion Journalism. Kyiv:
Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”, 2016. 307 p.)

Проаналізовано навчальне видання «Релігійна журналістика», підготовлене д. філол. н., проф. Київського національного університету імені Тараса Шевченка А. А. Бойко. Виокремлено важливі аспекти релігійної журналістики, що їх розкриває логічно вмотивований навчальний матеріал підручника та які засвідчують необхідність спеціалізації майбутніх журналістів на релігійній тематиці, зокрема такі: міфологічний дискурс у суспільно-масових і конфесійних ЗМІ, а відтак – можливість маніпуляцій і формування стереотипів; використання мови ворожнечі у матеріалах названих видань; взаємопроникнення релігії і політики та, як наслідок, порушення журналістських стандартів редакційними колективами церковних і релігійних ЗМІ; конфлікти і скандали в релігійній сфері, релігійні свята як єдині інформаційні приводи до появи того чи того матеріалу тощо. Відзначено обраний автором підручника дедуктивний підхід до подачі навчального матеріалу: від загальної характеристики суспільно-політичних (суспільно-масових) ЗМІ, які висвітлюють релігійну інформацію через аналіз ролі релігії та церкви в медійній картині світу до роботи конфесійних ЗМІ України. Наголошено на можливості альтернативного сприйняття інформації студентами завдяки введенню до навчального видання підрозділу, який стосується атеїстичної тематики в українських медіа та включає як ретроспективний аналіз, так і аналіз сучасного інформаційного середовища з цього питання (традиційні медіа, інтернет). Акцентовано на важливості включення автором до навчального видання матеріалу, що є узагальненням досвіду країн Західної та Східної Європи, США з погляду організаційно-правових і тематичних аспектів роботи релігійних медіа, а також авторських зауваг щодо діапазону жанрів, прийнятних для релігійної журналістики.

(A Textbook Review: Alla Boyko, Religion Journalism. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr “Kyivskiy universytet”, 2016. 307 p.)

The scientific publication “Religion Journalism” by Alla Boyko, Doctor of Philology, Professor of Taras Shevchenko National University of Kyiv is analysed in this review. It is outlined that logically grounded educational material of the text-book provides the important aspects of religion journalism confirming the necessity of specialization of future journalists on religious topics, in particular: mythological discourse in mass and confessional media, by extension the possibility of manipulation and stereotyping; using the hate speech in the materials of the publications; interpenetration of religion and politics and consequently violation of journalistic standards by the editorial staff of church and religious media; the conflicts and scandals in the religious sphere, religious holidays as the only newsworthy event for coverage of a particular material, etc.

The author highlights the deductive approach of representation of educational material: from the general characteristics of socio-political (public-mass) media, that cover the religious information through analysis of the role of religion and church in the media picture of the world and the work of confessional media in Ukraine. The

possibility of alternative perception of information by the students was outlined due to introduction into the textbook of a section related to atheistic subjects in the Ukrainian media that includes both retrospective analysis and analysis of the current information field on this issue (traditional media, the Internet).

It is focused on the importance of including the material into the textbook, which is the best practice of the countries of Western and Eastern Europe, the United States in terms of organizational, legal and thematic aspects of work of religious media, as well as the author's notes on the range of genres acceptable to religion journalism.

Укrajнське суспільство, як і будь-яке інше, у різні періоди свого розвитку переживало зміни як у культурно-духовній, так і в більш «приземленій» сфері (політичній, економічній, соціальній), що позначалось і на інформаційному полі. Так званий «ефект метелика» у просторово-часовому вимірі країни зумовлював причинно-наслідкові зв'язки у сферах, що існують у різних площинах: освіта, релігія, політика, журналістика, комунікація. Відтак, навіть побіжний ретроспективний аналіз дає змогу визначити систему координат, у якій формувалась релігійна журналістика в Україні. Її становили:

- атеїзм часів Радянського союзу;
- секуляризм епохи постмодерну та, як наслідок, прояви морального релятивізму;
- взаємопроникнення релігії та політики через вплив політичного впровадження на українські медіа та церкву;
- непрості політичні обставини та складні історичні події, які переживала і досі переживає країна, і в яких конфесії є своєрідним моральним орієнтиром;
- введення до навчальних планів шкіл та вишів дисциплін релігійного спрямування (наприклад, «Основ християнської етики і моралі»);
- прагнення медійників до «сенсаційності» у підготовці матеріалів, пов'язаних з релігійною та політичною сферами на догоду очікуванню публіки тощо.

Саме тому релігійна журналістика, яка априорі є соціально та політично відповідальною галуззю журналістики, до сьогодні залишається складним та дискусійним питанням.

В Україні до цього часу вийшло друком мало навчальних видань, які стосуються підготовки майбутніх журналістів до професійної діяльності у сфері релігійної журналістики та грамотної співпраці медіа з різними конфесіями. Так, свого часу автор рецензованого підручника опублікувала конспект лекцій «Релігія в мас-медіа України» (2009 р.) [1], який містив цікавий теоретичний матеріал щодо змісту релігійної інформації у ЗМІ, розкривав проблему відсутності фахових журналістів у конфесійних виданнях та питання впливу церковних медіа на громадську думку. У 2012 р. вийшов друком практичний посібник з основ комунікації та зв'язків з громадськістю «Церква і медіа. Сім кроків до порозуміння» (м Олександрія) [3],

авторами якого були журналісти-практики, що мали досвід роботи в релігійних прес-центрах та засобах масової інформації – С. Бабинська, Ю. Завадська, М. Карапінка, О. Кулигіна. Видання мало велику практичну цінність, оскільки в ньому було приділено увагу не лише багатьом аспектам загальної теорії комунікації, а й власне основам комунікації церкви та медіа: образу церкви у ЗМІ, аналізу потенційної аудиторії. На нашу думку, посібник був кориснішим для прес-служб релігійних організацій, які вже співпрацюють з медіа, або журналістів-практиків. Крім того, посібник не містив такого важливого складника навчальних видань, як апарат організації засвоєння знань (запитання і завдання до теми), що є необхідним на етапі підготовки майбутніх спеціалістів.

Таким чином, цінність підручника, підготовленого проф. А. А. Бойко, є беззаперечною, оскільки є потреба окреслити основоположні засади роботи журналіста під час висвітлення релігійних тем, які часто виявляються конфліктними, адже журналіст має балансувати на межі журналістських стандартів, релігійної етики, конфесійної належності та власних моральних принципів, що й розкриває теоретична частина видання. Видання має прищепити студентам практичні навички аналізу публікацій на релігійну тематику, доцільності обраних жанрових форм та навички підготовки журналістських текстів на тему релігії.

Алла Анатоліївна Бойко – доктор філологічних наук, професор Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, до кола наукових інтересів якої входить вивчення церковної періодики, висвітлення релігійних тем у мас-медіа України. Автор підручника співпрацює з таким міжконфесійним медіаресурсом, як Релігійно-інформаційна служба України, виступає як оглядач у релігійних та світських засобах масової комунікації, а відтак, її багаторічний досвід роботи у цій сфері має бути узагальненим і почутим. Саме це робить підручник і авторська навчальна програма з дисципліни «Релігійна журналістика», яку включено як один з додатків до запропонованого навчального видання.

Спроба авторки систематизувати досвід країн Західної та Східної Європи, США з погляду організаційно-правових і тематичних аспектів

роботи релігійних медіа, охарактеризувати ЗМІ Росії і Ватикану як країн, що мають потужний релігійний вплив (Розділ 2), а також аналіз конфесійних медіа України щодо релігійної тематики і проблематики їх роботи (Розділи 3 і 4) заслуговує на увагу та позитивний відгук науковців.

Підручник «Релігійна журналістика» складається з передмови, вступу, чотирьох розділів, післямови та додатків. Підручник є логічно структурованим: кожен теоретичний розділ завершується блоком завдань для самостійної роботи студента та списком рекомендованої літератури, що передбачено вимогами до такого виду видань.

Автор обрала дедуктивний підхід до викладу матеріалу: від загальної характеристики суспільно-політичних (суспільно-масових) ЗМІ, які висвітлюють релігійну інформацію через аналіз ролі релігії та церкви в медійній картині світу, до роботи конфесійних ЗМІ України.

У рецензованому підручнику можна виокремити кілька важливих аспектів, що дають змогу не лише побачити проблеми релігійної журналістики у кількох вимірах, а й скеровують до їх вирішення, розкриваючи логічно вмотивований навчальний матеріал.

По-перше, автор звертає увагу на таку актуальну тему, як міфологічний дискурс у медійному полі релігії, а відтак, на можливість маніпуляцій, створення стереотипів, навішування ярликів (як-то «розкольників», «сектанти») щодо інших конфесій чи релігійних рухів у суспільно-масових і конфесійних ЗМІ (стор. 15–16, 18, 20 Розділу 1; стор. 120 Розділу 2). Крім того, маніпуляції та стереотипи в медіа, які працюють з релігійною тематикою, є наслідком взаємопроникнення релігії та політики, про що пише автор підручника, і що ми також відзначимо далі.

По-друге, пані Бойко висвітлює таку важливу проблему, як використання «мови ворожнечі» у матеріалах суспільно-масових і конфесійних ЗМІ (стор. 224–227; 245–246 Розділу 4), що породжує нетолерантність у ставленні до представників менших конфесій порівняно з «офіційною» (домінантною) релігією в державі, вороже ставлення до нових релігійних течій та, зрештою, довічне закріплення ярликів, як-то сприйняття протестантських громад виключно як сектантів.

По-третє, автор акцентує на порушеннях журналістських стандартів редакційними колективами церковних і релігійних ЗМІ, що зумовлені політизацією релігії і так званою релігізацією політики. Відтак, Алла Анатоліївна наголошує на неможливості підміни релігійної журналістики служінням певним політичним партіям, використання агітації та пропаганди (стор. 16, 39 Розділу 1).

По-четверте, автор підручника розкриває питання релігійної тематики в українських ЗМІ, оскільки інформаційним приводом до появи того чи того матеріалу часто є лише конфлікти і скандали в релігійній сфері або релігійні свята, але аж ніяк не благодійна чи, наприклад, духовно-просвітницька діяльність церкви, глобальні релігійні питання (стор. 210 Розділу 4). А. А. Бойко доречно підводить до думки, що релігійний журналіст – професія соціально відповідальна. І з цим важко не погодитись, адже його діяльність (так само, як і робота в іншій соціально-відповідальній сфері – науковій журналістиці) передбачає балансування на межі сенсаційності та неупередженого/об'єктивного висвітлення подій, а також «переказ» інформації доступною для реципієнта мовою.

По-п'яте, автор підручника у Розділі 1 під час аналізу релігійної тематики в медіа скеровує студентів, які обирають спеціалізацію «Релігійна журналістика», у виборі форми подачі матеріалів, називаючи жанри, які можуть бути при цьому використані, що дає змогу майбутнім журналістам «побачити» увесь діапазон жанрів і не обмежуватись лише використанням інтерв'ю чи, наприклад, репортажу.

По-шосте, пані Бойко дає можливість альтернативного сприйняття інформації, включаючи до навчального видання підрозділ 3.7 «Атеїстична тематика в українських медіа: історія і сучасність», адже інформаційні потреби реципієнтів є різними (як і їх позиція в суспільстві: віруючі; ті, що позиціонують себе як такі; атеїсти), і медіа мають також це враховувати, а відтак – розкриття цього питання для майбутніх журналістів є корисним. Стислий екскурс до історії питання дасть змогу порівняти матеріали атеїстичної агітації та пропаганди радянських часів і таке сучасне явище, яке побутує в інтернет-просторі, як демотиватори на релігійну тематику.

Всі вищезазначені аспекти та інші, які розкриває автор підручника, засвідчують необхідність спеціалізації майбутніх журналістів на релігійній тематиці, що й обґрунтовано в Післямові до видання. Оскільки результати різних соціологічних досліджень доводять, що роль церкви та релігійних організацій в Україні зростає, пані Бойко слушно зауважує, що «спеціалісти журналісти із фаховою освітою могли б більш повно й адекватно віддзеркалювати роль названих структур (церкви та релігійних організацій – С. К.) у соціумі, а також доповнювати і акцентувати свої публікації філософсько-світоглядними й морально-релігійними настановами християнства та інших, існуючих в Україні, релігій» [2, 255].

Насамкінець хотілось би висловити два побажання: 1) з метою формування у студентів –

майбутніх журналістів – цілісного уявлення про особливості комунікаційної поведінки різних конфесій (спілкування між собою та відносини з засобами масової інформації) до видання варто було б включити окремий розділ, присвячений комунікаційним технологіям релігійних організацій, що може становити інтерес як у ретроспективі, так і в сучасному вимірі; 2) бажано було б дещо урізноманітнити завдання для самостійної роботи студентів, включивши для аналізу матеріали не лише друкованих ЗМІ, а й, наприклад, телебачення.

Загалом, публікація підручника «Релігійна журналістика» сьогодні є дуже на часі, і навчальний матеріал, який він містить, буде корисним і для студентів, і для журналістів-практиків, і для представників релігій, які співпрацюють з медіа.

Козиряцкая С. А.

Религиозная журналистика в информационном поле современного общества

(рецензия на учебник Бойко А. А. «Релігійна журналістика». Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 307 с.)

В рецензии проанализировано учебное издание «Религиозная журналистика», подготовленное д. филол. н., проф. Киевского национального университета имени Тараса Шевченко А.А. Бойко. Отмечено, что логично структурированный учебный материал издания раскрывает важные аспекты религиозной журналистики, подтверждающие необходимость специализации будущих журналистов на религиозной тематике, в частности: мифологический дискурс в общественно-массовых и профессиональных СМИ, а следовательно, возможность манипуляций и формирования стереотипов; использование языка ненависти в материалах названных изданий; взаимопроникновение религии и политики и, как следствие, нарушение журналистских стандартов редакционными коллективами церковных и религиозных СМИ; конфликты и скандалы в религиозной сфере, религиозные праздники как единственные информационные поводы для появления того или иного материала и т.д. Акцентировано на подходе автора к подаче учебного материала (дедуктивный подход): от общей характеристики общественно-политических (общественно-массовых) СМИ, освещающих религиозную информацию, посредством анализа роли религии и церкви в медийной картине мира к работе профессиональных СМИ Украины. Отмечена возможность альтернативного восприятия информации студентами благодаря введению в учебник подраздела, касающегося атеистической тематики в украинских медиа и включающего как ретроспективный анализ, так и анализ современного информационного поля по этому вопросу (традиционные медиа, Интернет). Акцентировано на важности включения в учебник материала, который представляет собой обобщенный опыт стран Западной и Восточной Европы, США с точки зрения организационно-правовых и тематических аспектов работы религиозных медиа, а также авторских примечаний по поводу диапазона жанров, приемлемых для религиозной журналистики.

Список літератури

1. Бойко А. Релігія в мас-медіа України. Київ : [б. в.], 2009. 158 с.

2. Бойко А. А. Релігійна журналістика : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 307 с.

3. Церква і медіа : Сім кроків до порозуміння / С. Бабинська, Ю. Завадська, М. Карапінка, О. Кулігіна. Олександрія : Ездра, 2012. 240 с.

Надійшла до редакції 25.04.17

References

1. Boyko, A. (2009), Religion in Mass Media of Ukraine, Kyiv, 158 p.

2. Boyko, A. A. (2016), Religion Journalism : a Textbook, Kyiv, Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet", 307 p.

3. Babynska, S., Zavadska, Yu., Karapinka, M. & Kulyhina, O. (2012), Church and Media: Seven Steps to Understanding, Ezdra, Oleksandriia, 240 p.

Submitted 25.04.17

